

Marian Petcu

coordonator

Mass media din România

după 30 de ani

t...
TRITONIC

Editura Tritonic

coord.: Marian Petcu
Mass media din România
după 30 de ani

Copyright © Autori

Copyright © TRITONIC 2020 pentru ediția prezentă.

Toate drepturile rezervate, inclusiv dreptul de a reproduce fragmente din carte.

TRITONIC

Str. Coacăzelor nr. 5, București

e-mail: editura@triton.ro

www.triton.ro

Tritonic București apare la poziția 18 în lista cu Edituri de prestigiu recunoscut
în domeniul științelor sociale (lista A2) (CNATDCU):

http://www.cnatdcu.ro/wp-content/uploads/2011/11/A2_Panel41.xls

Coperta: Alexandra Bardan

DTP: Ioan Dorel Radu

Editor: BOGDAN HRIB

Comanda nr. CM01/2020

Bun de tipar: Iunie 2020

Tipărit în România

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

Mass media din România după 30 de ani / coord.: Marian

Petcu. - București : Tritonic Books, 2020

Conține bibliografie

ISBN 978-606-749-490-7

I. Petcu, Marian (coord.)

659.3

Orice reproducere, totală sau parțială, a acestei lucrări, fără acordul scris al
editorului, este strict interzisă și se pedepsește conform Legii dreptului de autor.

SUMAR

Argument.....9

FLORIN ARDELEAN, Universitatea din Oradea

Presa bihoreană postcomunistă – scurtă istorie.....11

SIMONA BADER, Universitatea de Vest, Timișoara

Teatrul timișorean, în presa culturală (1990 – 2000).....41

RĂDUȚ BÎLBÎIE - Ministerul Educației și Cercetării,

ANDRA TEODORA CHESARU COBILENSCHI

- Ministerul Afacerilor Interne

*Presa instituțiilor din domeniul Apărării, Ordinii publice și
Siguranței Naționale*.....57

CAMELIA BECIU, Universitatea din București

*Jurnalismul politic în sfera televizuală din România. Actori,
practici, contexte*.....87

DUMITRU BORTUN, S.N.S.P.A. București

*Evoluția raportului dintre presă și relațiile publice, în
România postcomunistă*.....109

RĂZVAN GH. BUCȘOIU, Universitatea din București

*Evoluția jurnalismului automobilistic din România – istorii
recente*.....127

NICOLAE DASCĂLU,

Centrul de Presă *Basilica*, Patriarhia Ortodoxă Română

*Evoluția presei ortodoxe în spațiul de limbă română
(1989–2019)*.....155

GEORGIANA (POPESCU) DRĂGHICI, Universitatea din Pitești

Mass media argeșene, în post-comunism.....179

BIANCA FOX , University of Wolverhampton, UK <i>Televiziunea Română publică -30 de ani de libertate</i>	195
CRISTI GODINAC , Federația Sindicatelor Jurnaliștilor din România <i>MediaSind – o istorie recentă</i>	213
DINU-IOAN NICULA , Uniunea Cineaștilor din România <i>Presa cinematografică a anilor '90</i>	233
CARMEN IONESCU , Societatea Română de Radiodifuziune <i>Agenciile de presă din România, în post-comunism - schiță istorică</i>	249
FLORICA IUHAȘ, ANTONIA MATEI - Universitatea din București <i>Particularități ale tabloidizării în jurnalismul radiofonic actual</i>	261
LOREDANA IVAN , S.N.S.P.A. București <i>Consumul media al vârstnicilor din România</i>	281
IOAN LĂCĂTUȘU, FLORENTINA TEACĂ - Centrul European de Studii Covasna –Harghita <i>Aspecte ale evoluției presei din județele Covasna și Harghita, după decembrie 1989</i>	299
VALENTINA MARINESCU , Universitatea din București <i>Acoperirea mediatică a problematicii sociale, după 1989</i>	329
ANTONIO MOMOC , Universitatea din București <i>Presa alternativă în România. Jurnalism online, citizen journalism, jurnalism participativ</i>	351
CARMEN IONESCU , Agenția de Presă RADOR <i>Societatea Română de Radiodifuziune – 30 de ani de istorie recentă</i>	371

SILVIU – CONSTANTIN NEDELCU , Biblioteca Academiei Române <i>Evoluții ale presei ortodoxe, în România. Glasul Bisericii (1990–2018)</i>	391
GEORGETA ORIAN , Universitatea „1 Decembrie 1918”, Alba Iulia <i>Repere ale presei din județul Alba, în postcomunism</i>	407
MARIA PARIZA , Universitatea „Ovidius”, Constanța <i>Revistele aromâne în anii democrației – misionare ale relansării culturale și lingvistice</i>	425
AURELIA PERȘINARU , Biblioteca Națională a României <i>Presa periodică în statisticile naționale</i>	455
CRISTIAN VASILE , Institutul de Istorie „N. Iorga”, București <i>Câteva considerații privind presa culturală, 1989–2019</i>	471
LUCIAN-VASILE SZABO , Universitatea de Vest, Timișoara <i>Presa timișoreană înainte și după Revoluție</i>	483
CORINA SÎRB , Universitatea de Vest, Timișoara <i>Generația Y citește în Z – consumul media al „milenialilor” din România</i>	509
ADELINA TOCITU , Universitatea „Ovidius”, Constanța <i>Radioul și televiziunea în Dobrogea post-decembristă</i>	525
MIHAELA ALBU , Uniunea Scriitorilor din România <i>Jurnaliști – scriitori români din exil. Manifestări publicistice în postcomunism</i>	543
ALEXANDRU LUPAȘCU-BOHANȚOV , Universitatea de Stat din Moldova <i>Evoluția filmului de televiziune din Republica Moldova – între artă, cenzură și criza de proiecte viabile</i>	559

PRESA BIHOREANĂ POSTCOMUNISTĂ - SCURTĂ ISTORIE

Florin ARDELEAN¹

Preambul

Presa scrisă bihoreană postdecembristă stă să împlinească trei decenii de existență. Istoria ei a consumat infinit de multe speranțe, a consemnat deziluzii, eșecuri, abuzuri și-un anume dispreț cu privire la menirea ce-i hrănește destinul, dar, de asemenea, a înregistrat succese, și-a recalibrat proiectele în funcție de mersul vremurilor, s-a maturizat din mers și s-a profesionalizat timid, făcând și abia apoi învățând. În aceeași măsură, istoria ei este istoria celor care i-au populat brânza, oameni de toate felurile, mânați de scopuri diverse, bune sau rele, dispuși să asume norme de comportament specific sau pozând în aventurieri, în căutarea unei glorii paușale sau al unui venit suficient de bun pentru a-i scuti de nevrozele tranziției. Este vorba despre trei decenii de evoluție, de un drum parcurs de la entuziasm la resemnare și retur, de la generozitate la scepticism și de la instinctul de-a face la deprinderea de-a comunica profesionist. Se poate spune că presa scrisă bihoreană, de după 1989, este o piesă dintr-un *puzzle* uriaș, este un detaliu dintr-un tablou în care am putea compune, simbolic, întreaga presă românească. Nu se diferențiază de aceasta din urmă prin ceva, printr-un specific menit să-i dea o identitate aparte. Dimpotrivă, în Bihor, presa a urmărit pulsul național al gazetăriei cotidiene, săptămânale sau mensuale, firește, asumându-și caracteristicile unui jurnalism local suficient de modest pentru a nu se întinde mai mult decât îi permitea plapuma.

O evaluare critică a celor trei decenii poate scoate în prim-plan năzuințele și „bolile” presei bihorene, o anume calitate și seriozitate a celor ce i-au conturat profilul de evoluție, îi poate cartografia limitele, un anume *bovarism* endemic, neputința de-a sări peste propria

¹ Lector universitar, dr., Universitatea din Oradea.

umbră, îi poate identifica temporal crizele de identitate, cele de ordin financiar-economic, de resursă umană, precaritățile tehnice privind profesiunea (Facultatea de Științe Politice și Științele Comunicării, din cadrul Universității din Oradea, a livrat prima promoție de absolvenți cu specializarea jurnalism abia în anul 1996), standardele deontologice adesea ignorate, relația dintre vocație și a te afla în treabă. Regimul concurențial a fost acerb, oferta adesea supradimensionată, în raport cu bazinul consumatorilor de media sau cu potențialul economic al regiunii (ca sursă pentru venituri din publicitate și reclamă). Economia de piață a fost nemiloasă ca oriunde altundeva, falimentul a pândit mai mereu de după ușă, numeroși jurnaliști trezindu-se, de la o zi la alta, pe drumuri, fără surse de venit. Presa bihoreană se prezintă, după trei decenii, cu un bilanț ce merită a fi înfățișat.

Certificatul de naștere. Primul an.

Începutul a fost unul prodigios. Epitetul nu este deloc hazardat. Producția jurnalistică din prima parte a anului 1990 indică Bihorul pe locul trei într-un clasament al numărului de publicații (după Cluj și Timiș), legitimând punctul de vedere al profesorului Marian Petcu, potrivit căruia a existat un izomorfism între standardul economic și de cultură al unor regiuni și percutanța fenomenului media², „febra” publicațiilor devoalând simptomul unei așteptări care a fructificat imediat, în condițiile libertății de exprimare, o ofertă luxuriantă de publicații. Reacția în regim de urgență a Vestului țării a fost determinată, în al doilea rând, de faptul că ecranarea încercată de regimul Ceaușescu, respectiv stoparea oricăror influențe media din exterior, bruierea sistematică a emisiunilor radio ostile (*Europa Liberă*), interdicția de-a consulta publicații străine sau imposibilitatea de-a urmări alte televiziuni decât TVR nu a funcționat la granița cu Ungaria sau Iugoslavia. Bihoreni au fost, astfel, privilegiați, existând un orizont de așteptare specific în Bihor, unul deschis spre consumul media, ceea ce a facilitat explozia titlurilor, precum și construirea unui mental colectiv cu apetență pentru disputa de idei și diversitatea opiniilor exprimate deschis în spațiul public. Faptul că presa bihoreană, cea din Oradea, cu precumpănire, a dat un procent de 5% din întreaga presă locală a anului 1990 și 2,8 % din cea de la nivelul întregii țări³ nu este o întâmplare, ci un efect al realităților

specifice. Certificatul de naștere al presei postdecembriste din Bihor indică un nivel mai ridicat al *nevrozei de așteptare* față de alte regiuni și comunități din țară. Finalul lunii ianuarie consemna deja existența unui *challenge* față de ziarul *Crișana*, moștenire a regimului comunist, cel care, pentru o scurtă vreme (25 decembrie 1989 – 3 martie 1990) a avut pe frontispiciu sigla *Crișana liberă*, în acord cu *mainstream*-ul retoric al vremii. Pe 12 ianuarie, respectiv pe 19 ianuarie, au apărut primele publicații independente, *Phoenix* (săptămânal) și *Gazeta de Vest* (bisăptămânal), cu mesaje violent diferite de acelea propuse de cotidianul orădean, rămas obedient puterii emergente din România și având de rezolvat dificila problemă a faptului că fusese, timp de 43 de ani, principalul vector media al regimului tocmai abhorat.

Iată cum s-au întâmplat lucrurile... Primul număr al *Crișanei*, „rebranding” a apărut pe 23 decembrie 1989, fără ca nici măcar un membru al redacției să semneze vreun text⁴. O anume pudoare a funcționat, așadar. Firește, a fost abandonat sloganul „Proletari din toate țările, uniți-vă!”, sigla PCR și cea a județului, iar în loc de precizarea „Organ al Comitetului județean Bihor al PCR și al Consiliului Popular județean”, deasupra frontispiciului a fost titrat anunțul: „Bravul popor român este din nou victorios! Libertatea, adevărata Libertate, a triumfat”, precum și mențiunea *cotidian social-politic al Județului Bihor*. Editorialul, semnat *Redacția*, perfect previzibil, a avut titlul „Victorie! Adevărata libertate!”

În sfârșit, vinovăția a fost decontată sumar, expeditiv, în câteva fraze cu o încărcătură nervoasă ce abia masca frica: „Noi, ziariștii, am fost brutal opriți să ne facem datoria față de patrie și popor, am fost împiedicați să servim adevărul, să slujim sfânta misiune de jurnaliști în înțelesul corect al cuvântului și al meseriei nobile de a oferi cititorului nostru drag realitatea. Cu bucurie, cu vibrația pe care ne-o generează marea victorie a libertății, însoțite de scuzele

⁴ Singurele semnături din primul număr al *Crișanei* aparțin studentului clujean Narcis Fekete (un apel scurt, într-o stilistică patriotardă, în care evocă „unitatea de suflet și simțire” dintre „muncitori, țărani și alte pături sociale”) și poetului Ion Davideanu. Componenta redacției, la 22 decembrie, era următoarea: Aurel Pop (redactor-șef), Dumitru Negruțiu, Gheorghe Popa, Dumitru Ciubotaru, Gabriel Georgescu, Otilia Ciurșă, Maria Vesa Aursulesei, Ioan Crețu, Doina Aronescu, Traian Lipău, Gavril Pop, Aurel Mineață, Vasile Sere, Alexandru Negru, Valentin Buzlea, Dimitrie Bălan, Ștefan Țiac, Luminița Bondar, Mariana Gavrila Micula, Teodor Crișan, Rodica Feder, Moise Ovidiu Dan, Alexandru Peti și fotoreporterii Marian Antal și Alexandru Nițescu.

² Marian Petcu, *Tipologia presei românești*, Institutul European, Iași, 2000, p. 163.

³ *Ibidem*, p. 164.

pe care le cerem cititorului, ziarul ce debutează cu această ediție se află concertat pe deplin la efortul înnoitor al țării, al poporului, al bihorenilor, slujindu-le cu credință și sinceritate interesele, gândurile, aspirațiile, munca pașnică, liberă”⁵.

Un text ce reflectă lungul interval de timp în care semnatarul anonim și-a exersat limba de lemn, perfect adecvată ideologic unui stăpân necruțător, gata de-a fi folosită, tot retoric, în slujba noului instalat la cârmă, indiferent cine ar fi fost acesta. Începând cu al doilea număr, reapar semnăturile câtorva ziariști, dar tonul rămâne unul profund ideologizant, adjectivat în exces, doar că din „cel mai iubit fiu al poporului”, Nicolae Ceaușescu, devenise „călău” sau „odiosul dictator” sub pana acelorași jurnaliști care mai zilele trecute îl omagiau, într-un cult al personalității orgiastic, la pachet cu „savanta de renume mondial”, Elena Ceaușescu. Alte texte amintesc de perioada producțiilor record și de întrecerea socialistă, repere ale materialelor de presă din urmă cu doar câteva luni. Astfel, minerii de la I. M. Voivozi anunțau că vor munci cu abnegație în folosul poporului, colectivul oamenilor muncii de la CET II promitea căldură în calorifere, iar conducerea Întreprinderii Sere Oradea aducea la cunoștință publică faptul că întreaga producție de gulioare, salată și tomate va fi oprită de la export și vândută prin aprozarele orădene⁶. *Societatea socialistă multilateral dezvoltată* era încă eficientă.

La Oradea, revoluția a fost pașnică, frica cuibărită în redacția cotidianului s-a estompat repede, mai ales după mesajele Frontului Salvării Naționale și ale noului lider, Ion Iliescu. Nimeni nu avea să fie lustrat, iar scuzele din textul deja menționat au constituit singurul mesaj de vag regret. *Schimbarea la față* nu fusese decât o cosmetizare frugală, un angajament propagandistic în favoarea unei alte forțe politice conducătoare. Aceleași tropisme cu sens schimbat: „După o lună de ruminație la ieslea revoluției, ziariștii de la *Crișana* decid să intre în lupta politică. Scena poate trimite la Biblie, la indemnul pe care Isus îl adresează, miraculos, lui Lazăr, cel reîntors din tărâmul morții, în Evanghelia după Ioan. «Lazăre, vino afară!»”⁷.

⁵ *Crișana*, 23 decembrie 1989, nr. 1, p. 1. Apărut cu primul său număr în martie 1945, drept continuator legitim al ziarului Armatei Roșii, *Viața nouă*, ziarul *Crișana* a adunat un număr impresionant de ediții, oprindu-se, la 22 decembrie 1989, la „borna” cu numărul 13.229.

⁶ *Crișana liberă*, 1989, nr. 6, p. 1.

⁷ Florin Ardelean, *Dogmă și opinie*, Editura Universității din Oradea, 2007, p. 45.

Totuși, redacția înregistrează achiziții, „sânge proaspăt”, într-un efort de a mima măcar o altă abordare, de-a încerca un proiect nou, post-dictatură: Constantin Mălinaș, Miron Blaga, Pașcu Balaci, Ioan Laza, Nicolae Șandru și Petru Șandor.

Politica editorială va fixa, până în primăvara lui 1990, trei teme mari, valabile în toți anii care au urmat începutului, cel puțin în primele două decenii: prima focaliza pe conflictul inter-etnic româno-maghiar, alimentat de psihoza revanșismului vecinilor de la Vest; a doua a fost, evident, cea politică, cotidianul ce moștenește tradiția comunistă asociindu-se rapid cu FSN⁸-ul, imediat ce acesta și-a anunțat statutul de partid politic și s-a înscris în campania pentru alegerile din 20 mai; cea de-a treia lua ca factor de analiză fenomenul social, ceea ce întregul deceniu ce-a încheiat secolul și mileniul avea să numească *tranziția* de la comunism la capitalism.

Redacția beneficia de oameni cu experiență, poseda o logistică bine pusă la punct și se bucura de protecția noii structuri de putere instalată la conducerea județului. Până la urmă, din toată spaima finalului de decembrie, nu a mai rămas nimic, ba chiar un anume aplomb conota atmosfera redacțională, echipa fiind gata să polemizeze cu oricine și să se simtă în largul ei, în conformitate cu noul legământ de fidelitate.

Alternativa la cotidianul pro-fesenist (ulterior PDSR-ist) a venit din două direcții. Pe de o parte, grupul din care s-a constituit prima redacție a săptămânalului *Phoenix*, de fapt tinerii ce și-au consumat zilele revoluției din decembrie la sediul UTC⁹ din clădirea Comitetului județean PCR și care au încropit o grupare intitulată Tineretul Liber-Democrat (TLD). Aceștia aveau nevoie de un vector de imagine, de o platformă media prin care să-și exprime public doctrina și intențiile. Pe 12 ianuarie¹⁰, *Phoenix* putea fi cumpărat de la chioșcuri, declarându-se „ziar independent de gândire liberă”, asumându-și pozițiile tineretului și adoptând o retorică foarte violentă, îndreptată împotriva fostei nomenclaturi. Programul este rezumat lapidar: „*Phoenix* renaște din cenușă și flăcări pentru Adevăr,

⁸ FSN – Frontul Salvării Naționale, organizație compozită care preia puterea politică, administrativă, de la Partidul Comunist.

⁹ UTC – Uniunea Tineretului Comunist, organizație care reunea în special tineri din mediile muncitorești, cei din spațiul universitar fiind integrați în ASC – Asociația Studenților Comuniști din România.

¹⁰ *Phoenix*, 1990, 12 ianuarie, nr. 1, p. 1.

Democrație și Libertate. Ziarul nostru este un ziar de luptă în care armele noastre sunt Cuvântul și Ideea /.../ Avem un singur țel: Adevărul ca tot indivizibil, golit de orice fard. Avem un singur stăpân: Măria sa Cititorul”.

Șeful redacției a fost Liviu Vălenaș, speolog de profesie, monarhist convins, gata să publice orice material incendiar capabil să producă scandal, chiar în detrimentul adevărului. De altfel, spiritul lui belicos, atașamentul monarhist aveau, să-l coste scump. După editarea celui de-al patrulea număr (25 ianuarie), publicația își suspendă apariția timp de cinci săptămâni, pentru ca mai apoi să apară cu o conducere nouă¹¹. Cel mai important lucru este însă faptul că politica editorială se schimbă substanțial. *Phoenix* devine un jurnal ce se pune în slujba unui naționalism agresiv, anti-maghiar, propunându-și să reabiliteze Securitatea și să susțină o revenire la un tip de societate pre-decembrist. Mesajele conveneau de minune noii puteri politice, opoziția fiind atacată la modul grobian, iar liderii ei, denigrați. De altfel, după apariția săptămânalului *România Mare*, *Phoenix* și-a rezervat dreptul de-a fi *efectul de ecou* al publicației vademiste¹².

A doua alternativă la *Crișana* s-a constituit din mediile literare ale urbei de pe Crișul Repede, orbitând în jurul Revistei de cultură *Familia*. Reprezentanții elitei umaniste au constituit foarte repede *Asociația Intelectualilor Liberi*, propunându-și să editeze o publicație. Asociația în cauză a sucombat imediat după ședința de constituire, dar inițiativa scoaterii unei gazete a fost pusă în practică. Astfel lua ființă redacția bisăptămânalului *Gazeta de Vest*, primul număr ieșind de sub tipar la data de 19 ianuarie. Redacția cu veleități intelectuale, după modelul celebru și influent al *Grupului pentru Dialog Social* (cel ce a dus la nașterea revistei 22) a fost animată de idealuri mărețe, dar implauzibile, în decorul acelor momente și realități: educația

¹¹ Caseta redacțională a numărului 4 avea următoarea componentă: Liviu Vălenaș (red. șef), Horia Popa (red. șef adjunct), Elena Ionescu, Călin Moga, Liliana Toma, Lia Gheorghe, dr. Alexandru George Munteanu. Caseta numărului 5 prezenta următoarea configurație: dr. Alexandru George Munteanu, Horia Popa, Viorel Chiricuță, Călin Moga, Liliana Toma, Lucian Kovacs. Ulterior, vor mai intra în redacție Cătălin Șușu, Doina Ignat, Gheorghe Turdeanu, Mihaela Bruchental-Țuțuianu, Gheorghiță Lupău și Doru Sicoe.

¹² Revista *România Mare*, un săptămânal naționalist-xenofob era condusă de prozatorul Eugen Barbu și de ziaristul Coreliu Vadim Tudor.

maselor printr-un proiect de tip iluminist, dialogul interetnic, controlul societății civile asupra actelor de guvernare, promovarea eselui și a comentariului ca forme de elaborare a mesajului public, un spirit justițiar cu privire la comunism și căutarea unui racord la perioada interbelică, considerată a fi matricea sănătoasă a statului român modern și democratic. Ambițiile mari au fost repede retezate din cauza unei inadecvări la context: „Intelectualismul membrilor colegiului de redacție a imprimat publicației, la început bisăptămânală, o dimensiune a comentariului cu virtuți moral-civice și a analizei ce plutea deasupra unei realități de contact. A lipsit reporterul, acel ziarist cu apetitul evenimentului și cu râvna faptului divers”¹³. *Gazeta de Vest* s-a împotmolit prea repede în propriul proiect, tirajul scăzând constant.

Lipsa unui exercițiu jurnalistic, ca experiență consumată în orizontul faptelor, evenimentelor și protagoniștilor acestora, limitarea la retorici fie naționalist-neocomuniste (*Phoenix*), fie umanist-paideice (*Gazeta de Vest*) le-au limitat drastic audiența, dovedindu-se a fi un *challenge* cu totul facil pentru *Crișana*, ziar care a păstrat monopolul de influență timp de trei ani de zile, fără a avea un rival notabil. De altfel, *Gazeta de Vest*, pe modelul celeilalte publicații independente, a fost afectată de numeroase conflicte redacționale, ducând la formarea de grupuri cu opinii flagrant diferite sau la plecări definitive. *Presa de elan*, adică cea apărută în primele luni ale anului 1990, și-a consumat foarte repede rezervele de muniție teaurizate în baza bunelor intenții, văzându-se vulnerabilă tocmai acolo unde se credea puternică: elaborarea unui mesaj cu impact la public. Un eșantion al acestei *prese de elan*, animat de entuziasm și carent din perspectivă gazetărească, pur și simplu, a fost format din *efemeride*, publicații menite să sporească exponențial producția editorială, dar care au avut existențe limitate doar la câteva numere, ba chiar la unul singur, în câteva situații. Ele se vor „topi” la căldura verii anului 1990, incapabile să înjghebeze un program și să propună ceva serios, pentru un cititor care, trebuie spus,

¹³ Florin Ardelean, *op. cit.*, p. 79. Redacția *Gazeta de Vest* a avut un eșantion de scriitori (colegiu redacțional) din care s-a constituit echipa de lucru. Iată numele cele mai importante: Florin Ardelean, Horia. Al. Căbuți, Sergiu Vaida, Virgil Podoabă, Radu Enescu, Ioan F. Pop, Traian Ștef, Tiberiu Giorba, Alexandru Lele, Alexandru Seres, Nicolae Orăvican. Până în luna martie a anului 1991, redactor-șef a fost Florin Ardelean, apoi Sergiu Vaida.

și-a pierdut mult din apetitul media, atât de pregnant inițial, încât se formau cozi la chioșcurile de ziare¹⁴.

Publicații cu respirație scurtă au fost și oficioasele unor partide: *Ardealul* (PNȚ-cd¹⁵), *Ultimatum* și *Opinia* (afiliate PNL). Ele au fost combative doar până la alegerile din 20 mai, pentru ca mai apoi să se piardă în anonimat și să dispară. O publicație cu ambiții mari a fost *Direct*, supliment în limba română al cotidianului maghiar *Bihari Napló*¹⁶. Scopul a fost unul nobil, anume acela de a diminua extremismul, săptămânalul oferind o selecție de articole traduse din limba maghiară, pentru a vedea cititorul român că minoritatea cu care trăiam împreună nu urzește comploturi și nu atentează la integritatea teritorială a țării. Audiența publicației a fost, din păcate, restrânsă, deoarece răul fusese deja comis, iar încrederea reciprocă aproape compromisă.

Anul 1990 s-a consumat în această ambianță complexă, în „betia” libertății de expresie tocmai câștigată și exploatată până spre libertinajul de expresie. Au dominat intransigența, justițiarismul, atacul la persoană, invectiva. Orice neutralism era taxat drept lașitate. În fișa postului de gazetar, nu era prevăzut să fii partizanul fesenist, monarhist sau țărănist, dar te simțai obligat la o apartenență sau alta. „Publicațiile au trăit doar obsesia de-a spune, de-a se elibera dintr-o tăcere frisonantă. Nu căuta nimeni forma adecvată sub raport profesional, ci indiciul adecvării la un suflet pulsionar și la o rațiune febrilizată de evenimente”¹⁷.

Peisajul media se diversifică.

După un an 1990 tumultuos, cu nervi și cu intenții justițiare ca formă de răfuială sumară cu trecutul, a urmat o perioadă mai puțin agitată, dar a apărut și un factor de risc major pentru publicații: inflația. Ea a dat de furcă, a produs falimente și a obligat la o profesionalizare din mers, pentru a câștiga cât mai mult din bazinul de potențiali cititori.

¹⁴ Iată numele unor publicații de tipul *efemeridelor*: *Apropo* (cinci numere), *Magazin bihorean*, *Extaz Metal magazin* (bilunar, au apărut două numere, având drept obiect de interes muzica hard & heavy), *Divertisment*, *Budo-press*, *Constructorii la semicerc*, *Crisia*, *Fair-play*, *Start*.

¹⁵ PNȚ-cd: Partidul Național Țărănesc – creștin democrat, entitate de centru – dreapta care va dispărea de pe scena publică după moartea liderului său, Corneliu Coposu.

¹⁶ Cotidian maghiar construit pe scheletul oficiosului comunist, *Fáklya*.

¹⁷ Florin Ardelean, *op. cit.*, p. 117.

Pe acest fundal al căutării unor rețete publicistice de impact a apărut prima publicație non-politică, *Vest expres* – „săptămânal de anunțuri gratuite, reclame, informații și divertisment” –, aducând și o altă premieră: primul jurnal cu tehnoredactare computerizată. În spatele proiectului a fost omul de afaceri Dorel Puchianu, ulterior implicat și în alte proiecte media, cu mai mult sau mai puțin folos. Primul număr a fost scos pe piață în septembrie 1991. Lumea obosise de prea multă politică, de „mitingism” și baricade ideologice, drept pentru care *Vest expres* a avut un succes fulminant prin publicarea programelor TV pe satelit, prin rubrica *Horoscop*, prin agenda spectacolelor sau a relațiilor cu privire la evenimentele și vedetele din showbiz. Totuși, faptul care a stârnit cel mai mult interesul cititorilor a fost rubrica *Matrimoniale*. De menționat este faptul că primele anunțuri de tip matrimonial (întâlniri „programate” prin intermediul unor texte tipărite gratuit) erau de fapt născocite în redacție și oferite drept nadă cititorilor. Stratagema a prins, iar tirajul a crescut, pe un fond de așteptare legitim. Lumea aștepta un pretext pentru decrispare, o dezangajare, gata să aloce mai mult în contul timpului liber. *Vest expres* a speculat cum nu se poate mai bine acest profil psihologic al cetățeanului saturat de mizele politice.

Anul 1992, interesant pentru că avea și o miză electorală (primele alegeri locale, apoi programarea celor parlamentare și prezidențiale), a constituit proba de încercare pentru un al doilea cotidian în limba română, la Oradea. Prima tentativă, eșuată, are loc în luna februarie și poartă numele *Noua Gazetă de Vest*. Banii au fost puși la dispoziție de către Dorel Puchianu, dornic să se extindă cu afacerile, în speranța unui succes cel puțin de talia *Vest expres*-ului. În fruntea proiectului jurnalistic s-a plasat Dumitru Chirilă, redactor-șef adjunct în redacția revistei *Familia*. Din cadrul aceleiași redacții au fost recrutați și secretarii generali de redacție, Tiberiu Ciorba și Florin Ardelean, redactor-șef adjunct fiind Luminița Bondar, „evadată” din colectivul *Crișanei*. *Noua Gazetă de Vest*, „cotidian de informație și reportaj”, a pornit la drum pe data de 6 februarie, reînnoind, după 52 de ani, o tradiție interbelică¹⁸. În lipsa unei logistici, pentru că ziarul

¹⁸ La Oradea a fost editat, între anii 1936–1940, un cotidian cu același nume, *Noua Gazetă de Vest*, „organ de afirmare națională” condus de către publicistul George A. Petre. Acest nume a fost utilizat deoarece înainte a existat cotidianul *Gazeta de Vest*, fondat în anul 1929 de către prefectul de Bihor, Iosif Marinescu, avându-l ca șef de redacție pe același George A. Petre.

era tehnoredactat pe echipamentele informatice ale cotidianului de limbă maghiară *Bihari Napló*, fără structuri specifice unui cotidian (resursă umană adecvată numeric și calitativ, mijloace de deplasare în teren etc.) proiectul a eșuat după doar cinci numere, publicate în format A2, în șase pagini, la 10 lei exemplarul. În articolul-program, se preciza faptul că se dorește a fi un cotidian independent, dar că asta nu presupune „nici neutralism, nici echidistanță”, că va avea o atitudine pornind de la un patriotism care nu se va hrăni de la „detestabila retorică patriotardă”¹⁹. Săptămânalul *Noua Gazetă de Vest* a pornit la drum începând cu numărul șase, la un preț de 15 lei, având o atitudine politică pro-monarhistă, simpatizând cu opoziția și încercând să împace armătura teoretică, de comentariu și analiză, cu reportajul, ancheta jurnalistică și știrile recoltate din actualitate. Din păcate, ultima componentă, cea a evenimentelor transformate în mesaje a avut de suferit, redacția fiind compusă cu predilecție nu din ziariști pur-sânge, ci din oameni de cultură cu veleități literare și eseistice, pentru care jurnalismul era mai mult un hobby. Această „gazetărie de birou” a determinat o receptare redusă a săptămânalului, iar stilistica specifică unei reviste de cultură (cei ce stabileau politica editorială a publicația erau, simultan, și redactori la *Familia*) nu stârnea audiența dorită. De aici o anume precaritate financiară continuă, mai ales după ce finanțatorul s-a convins că își aruncă bani într-un sac fără fund și într-un proiect ce-și ratase deja intențiile.

Dintr-un cotidian de succes, capabil să pună în defensivă *Crișana*, *Noua Gazetă de Vest* s-a trezit că devine o publicație de comentariu, cu adresabilitate modestă, de doar câteva sute de intelectuali, „parazitând” micul eșantion de cititori pe care se baza, încă, și *Gazeta de Vest*. De altfel, presa acesta, născută din elanul postdecembrist, își epuizase deja resursele. Drept consecință, săptămânalele *Phoenix* și *Gazeta de Vest* aveau să-și înceteze activitatea, prima în luna iunie, a doua octombrie 1992. Speculând momentul, *Crișana* a decis să publice un supliment săptămânal intitulat *Crișana plus*, dedicat comentariilor, analizelor de politică externă, cele mai multe articole propunând o viziune profund naționalistă și nostalgică, calibrată, de altfel, la profilul standard al abonaților.

¹⁹ *Noua Gazetă de Vest*, 1992, nr. 1, p. 1. Articolul de fond are titlul „Nimic noul sub soare, nimic măcar Noua Gazetă de Vest”. Din redacție, alături de cei menționați, Radu Enescu, Marin Chelu, Ioan E. Pop, Florin Ciucas, Miron Beteg, Virgil Marius Sabău, Maria Vesa Aursulesei, Bruno Szabo, Dimitrie Bălan.

Dar anul 1992 aduce și momentul mult dorit. Exact la trei ani de la evenimentele din decembrie, iese de sub tipar primul număr al cotidianului *Jurnalul de dimineață*, editat de S.C. Multigrad S.R.L., societatea care editase, în septembrie 1991 săptămânalul *Vest expres*. Echipa s-a „antrenat” timp de o lună de zile, publicând săptămânalul *Vest*. După patru numere, ziua de 22 decembrie 1992 marchează pentru istoria presei bihorene un moment solemn. Narcis Fekete, studentul clujean care semnase un text în primul număr al *Crișanei* „dezrobite”, se afla în fruntea unor tineri cu suficientă experiență, dar mai ales cu dorința de-a dovedi că un al doilea cotidian bihorean poate rezista pe piață. Iată componența casetei redacționale: Alexandru Seres (secretar general de redacție), Camelia Papiu, Anca Popescu Rațiu, Daniela Illes, George Minculescu, Mihaela Cupu, Gavril Nuțiu, Lia Tătar, Olimpiu Olar, Mihai Niță, Dan Burețea, Vasarhely Eugen, Nicolaie Ardelean, iar colegiul de conducere avea în componență pe Narcis Fekete, Ioan Goga, Ștefan Gripp, Tiberiu Roșca și Daniel Simion. Fiecare ediție de ziar avea opt pagini alb-negru, în format tabloid, la un preț de 20 de lei. Reacția orădenilor mai ales, pentru că noul cotidian nu avea o structură teritorială pentru a asigura un număr de abonați sau o distribuție județeană, a fost promptă. *Jdd*, cum avea să fie numit, propunea un jurnalism alert, cu titluri incitante și subiecte de impact, în contrast cu celălalt cotidian, venerabila *Crișana*, prăfuită, culeasă pe plumb, cum se spune, cu o tehnoredactare stereotipă și un aspect vetust, încarcerată în fidelitatea politică față de noua putere, retractilă față de orice experiment tehnic menit să-i crească atractivitatea: „*Crișana* era tributară inerției, preferând o rețetă verificată, în dauna unei înnoiri care stârnea, instinctiv, frica. O anume paralizie cuprinsese departamentul de tehnoredactare, machetele propuse glăsând o formulă jurnalistică fără personalitate”²⁰.

Anul 1993, este unul turbulent. Nici nu se stinseseră bine ecourile succesului înregistrat la intrarea pe piață, că în redacție se produc conflicte, pe fundalul sosirii în redacție a altor tineri jurnaliști, aflați în căutarea legitimării profesionale: Mircea Chirilă (pseudonim David Albu), Mircea Jacan, Florin Budea (după un scurt stagiul de antrenament la *Gazeta de Vest*), Cătălin Sărmășan, Călin Condoroș, Daniel Eleneș, precum și vedeta Tv de mai târziu, Cristian Tabără. De asemenea, directoratul este asumat de către Adrian Dumitrescu, cu o

²⁰ Florin Ardelean, *op. cit.*, p. 146